

Скобель О. (2015). Формування гендерної культури старшокласників у соціально педагогічній діяльності. *Social Work and Education*, Vol. 2 № 1, С. 71-74.

Оксана Скобель,

*Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка
кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи*

ФОРМУВАННЯ ГЕНДЕРНОЇ КУЛЬТУРИ СТАРШОКЛАСНИКІВ У СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Історія стосунків статей, історія законного і незаконного кохання, шлюбу, різноманітних форм, звичаїв і традицій міжстатевого спілкування, вираження почуттів та реалізації сексуальної енергії – це найважливіша сторона суспільного буття людей, важлива складова формування гендерної культури, на яку чинять вплив релігія, субкультурні фактори, традиції національної культури. З цієї різноманітності інтересів у всі часи випливала різноманітність статевого стосунку, моральних поглядів і постулатів. Аналізуючи історію розвитку школи, як основного інституту формування гендерної культури і виховання в перших цивілізаціях, варто зазначити, що в переважній більшості країн Стародавнього Сходу та Стародавньої Греції дівчата були позбавлені можливості здобувати освіту. Відповідно до становища жінки в Афінах, дівчата отримували домашнє виховання під наглядом матерів або інших жінок на жіночій половині будинку-гінекеї. Тут вони здобували елементарні навички рукоділля, гри на музичному інструменті, інколи читання та письма. Гуманізм XVI ст. змінив середньовічне ставлення до жінки, принаймні до представниць з вищих соціальних прошарків. Уперше в історії чоловіки визнали необхідність жіночої освіти. По-новому зазвучала ідея рівної освіти для обох статей в епоху Просвітництва та в період Великої французької революції (1789-1794). Причину відсталості жінок французький просвітитель К. А. Гельвецій (1715-1771) вбачав у тому суспільному становищі, яке вони займають. Інтерес до жіночої освіти не втрачений був і в період українського Ренесансу. Про це у 1652 році писав Павло Алепський: «Мало не всі українці і більша частина їх жінок і дочок уміють читати... Черниці Вознесенського монастиря, найбільш із заможних і значних родин, усі були не тільки письменні, а й навіть високоосвічені і самі писали багато наукових та інших творів [25, С.50].

Початок XXI століття характеризується посиленою увагою науковців до вивчення питань статусу, прав і можливостей жінок та чоловіків у сім'ї та суспільстві, відмінностей у процесах соціалізації дівчаток і хлопців як фактору диференціації психології статі. Питання формування гендерної культури особистості набувають особливої актуальності в умовах розбудови громадянського суспільства, які диктують свободу соціального волевиявлення, вибору власної лінії поведінки у подружньому житті, сімейному.

Проблема формування гендерної культури молоді є однією із актуальних та складних як у теоретичному, так і практичному аспектах вирішення її потребує наукового підходу, пошуку та впровадження нових альтернативних моделей сприяння адекватному набуттю гендерної ідентичності юнаками та дівчатами у вихованні дітей, творенні особистого щастя. Стать і гендер є гранями, аспектами людської особистості, а не абсолютно самостійними речами. Через це вони взаємопов'язані і взаємодоповнюють один одного.

Гендер – це не статична категорія (як, наприклад, біологічна стать), а феномен, який особистість створює своїми вчинками і поведінкою. Складовою гендеру є психологічна стать у межах якої дитина усвідомлює свою належність до тієї чи іншої статі [36].

Нерідко під гендером розуміють просто проблему соціального статусу чоловіка чи жінки. За такого розуміння гендерна проблема фігурує не як основна, а перебуває серед інших, більш чи менш соціально важливих.

Гендерна культура – сукупність статево-рольових цінностей у суспільних стосунках та відповідних до них нормативів поведінки, потреб, інтересів та форм діяльності [36]. Вона розглядається як система соціально-економічних, правових та етнопсихологічних умов існування суспільства, що сприяє становленню чоловіка і жінки як соціально рівних істот.

Основними складовими гендерної культури є гендерні ролі та гендерні стереотипи.

Гендерні ролі – зразки поведінки чоловіків і жінок, які ґрунтуються на традиційних очікуваннях пов'язаних з їх статтю [36]. Дотримання гендерної ролі – це комбінація всього, що людина робить, говорить, як поводить ся щоб відповідати прийнятим у суспільстві нормативам і приписам щодо чоловіків і жінок.

Засвоєнню гендерних ролей допомагають гендерні стереотипи. Вони є своєрідною вказівкою на призначення статей у суспільстві.

Гендерні стереотипи – спрощені, стандартизовані, стійкі, емоційно насичені, ціннісно означені полярні за знаком оцінки, жорстко фіксовані образи чоловіка і жінки, які спонукають до певного ставлення [36].

Формування гендерної культури, тобто певної системи ціннісно-сміслових уявлень особи про себе як про чоловіка чи жінку, відбувається в процесі соціалізації через засвоєння статево відповідних нормативів поведінки, починаючи, наприклад, з того, що одяг жінок та чоловіків застібається на річні боки, і закінчується дискусіями, чи може бути жінка президентом тощо.

Гендерна соціалізація — це процес наслідування, прийняття і відтворення чоловіком чи жінкою тих культурно-нормативних стандартів, які суспільство вважає відповідними до їх гендерних ролей. Результатом гендерної соціалізації є асиміляція та пристосування, адаптація до усталених вимог.

Гендерна соціалізація дитини починається від народження, коли батьки та інші дорослі, визначивши паспортну стать малюка, починають навчати його гендерній ролі хлопчика чи дівчинки. Основними аспектами соціалізації, на думку Г. Андреевої, є: присвоєння (процес засвоєння соціального досвіду, тобто вплив середовища на індивіда) та опредмечування (процес відтворення соціального досвіду, тобто вплив людини на середовище). У рамках гендерної соціалізації під присвоєнням ми розуміємо те, що змалку дитина засвоює, що означає бути хлопчиком чи дівчинкою, чоловіком чи жінкою. Опредмечування — це реалізація на практиці засвоєних гендерних схем.

Починаючи з підліткового віку в учнів збільшується інтерес до іншої статі, скорочується дистанція у міжстатевому спілкуванні. Провідну роль у гендерній поведінці починає відігравати товариство однолітків як своєї, так і протилежної статі. Оцінюючи будову тіла і поведінку у світлі своїх, значно жорсткіших, ніж у дорослих, критеріїв маскуліності-фемінності, однолітки тим самим підтверджують чи ставлять під питання її статево ідентичність і гендерні орієнтації. Особливо велика роль однолітків для хлопців, у яких статево-рольові нормативи та уявлення (яким повинен бути справжній чоловік) зазвичай жорсткіші і більш завищені, ніж у дівчаток.

Велику роль у гендерній ідентифікації хлопців-старшокласників відіграють дівчата-старшокласниці. Статева ідентифікація хлопчиків залежить від порівняння себе з жіночими образами: хлопчик починає усвідомлювати свою мужність тоді, коли він усвідомлює в оточуючих його дівчатках майбутніх жінок. У той же час у дівчаток переживання жіночості не пов'язане безпосередньо з інтеграцією чоловічих образів.

Поряд зі школою, сім'єю, товариством однолітків суттєву роль у гендерній соціалізації школярів відіграють засоби масової інформації - преса, телебачення, радіо, інтернет тощо. Саме вони задають ті «ідеальні» взірці й норми статево-рольової поведінки, впливають на молодіжну субкультуру. Гендерні моделі поведінки, взірці «чоловічого» і «жіночого», що транслуються засобами масової інформації, на основі ідентифікаційних механізмів, засвоюються підлітком, визначаючи гендерні орієнтації особистості та її реальну поведінку.

На думку Ш. Берн, жарту на адресу іншої статі можуть призвести до перебільшеного сприйняття відмінностей між тендерами і спровокувати конфлікти між їхніми представниками, тому спроби зміни існуючої системи поглядів на чоловіків і жінок в різних репрезентативних конфігураціях, на наш погляд, необхідні [4].

Отож, гендерна соціалізація - це своєрідний проект соціальної активності дитини як статевої істоти, гендерний сценарій її життя на майбутнє. Формування гендерної культури зумовлене багатьма чинниками. Батьки, сім'я, є первинними, проте не єдиними агентами соціалізації. Її також здійснюють освітні заклади, однолітки, ЗМІ. Результатом гендерної соціалізації є диференціація гендеру.

Аналіз наукової літератури з проблеми дослідження дозволив встановити, що гендерну культуру трактують як сукупність статево-рольових цінностей у суспільних стосунках та відповідних до них нормативів поведінки, потреб, інтересів та форм діяльності. Використовуючи поняття "гендерна культура", мають на увазі соціальний аспект стосунків статей, статево-рольові стереотипи, розповсюдженні в суспільстві, різноманітність проявів жіночої і чоловічої поведінки, систему взаємин між жінкою і чоловіком, що визначаються не біологічною належністю до тієї чи іншої статі, а соціальними, економічними та політичними умовами.

Список використаної літератури:

1. Берн Ш. Гендерна психологія. – СПб.: Прайм ЕВРОЗНАК, 2001. – 208 с.
2. Кравець В. П., Кікінеджи О. М. Педагогіка та психологія: гендерний аспект. Навч. пос. – Тернопіль.: Навчальна книга « Богдан », 2004. – 124 с.
3. Русова С. Вибрані педагогічні твори. У 3 кн. – Кн.2. – Кн.2. – К.: Либідь, 1997. – 318 с.

Стаття надійшла до редакції 18.03.2015

Стаття прийнята до друку 03.04.2015